

ATATÜRK ve HARP SANATI

H. FAHRİ ÇELİKER*

Harbin sevk ve idaresinin bilim mi, sanat mı olduğu zaman zaman tartışılan konudur. Belirli ilkeleri, kuralları, kanunları olduğu için harbin sevk ve idaresinin bilim olduğunu ileri sürenler vardır. Bu görüşü savunanlar muharebe meydanlarını askerlik biliminin laboratuvarı sayarlar.

Buna karşın harp prensiplerinin her zaman ve her yerde aynen uygulanması mümkün olmadığından, aynı nedenler aynı sonucu doğurmduğundan, ilke ve kuralları genellikle yoksun bulunduğu harbin sevk ve idaresinin bilim değil sanat olduğunu iddia edenler çoğunluktadır.

Carl von Clausewitz¹ "Vom Kriege" (Harp Üzerine) adlı eserinde bu konuyu bir hayli irdeledikten sonra harbin sevk ve idaresinin hem bilim, hem sanat olduğu, ama sanatı demenin, harp bilimi demekten daha uygun olacağı² sonucuna varıyor.

Gerçekten de harp, birbirinden çok farklı maddi ve manevi faktörlerin etkisi altında cereyan eden bir olaydır. Harp tarihinde faktörleri tamamen birbirinin aynı olan iki muharebe bulmak mümkün değildir. İnsan ve silah mevcudu aynı olsa bile o iki muharebeyi yapanlar aynı insanlar değildir. Yani nicelik bakımından bir eşitlik olsa bile nitelikler farklıdır. Kaldı ki, arazi ve meteorolojik koşullar gibi diğer birçok faktör de değişiktir.

O halde harbin sevk ve idaresinde her zaman, her yerde kullanılabilir bilimsel veriler, kurallar, kanunlar koymak olanaksızdır. Mevcut ilke ve kuralların hal ve koşullara göre uygulanması söz konusudur. Bu da bizi harbin sevk ve idaresinin bilim değil, sanat olduğu sonucuna götürür.

Bütün sanatlarda olduğu gibi harp sanatı da başarı için her şeyden önce sanatçının —ki burada o komutandır— yetenekli olmasını ister. Öğretim ve eğitim, doğuştan var olan yeteneği geliştirir ve güçlendirir. Eğitim

* Tuğgeneral (E).

¹ Prusyalı General (1780-1831); Harp Filozofu olarak tanınır.

² Carl von Clausewitz, Harp Üzerine, Türkçesi: H. Fahri Çeliker, Genelkurmay ATA-SE Başkanlığı Yayını, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1984, s. 109.

memiş yetenek yararsız, yeteneksiz kişilere uygulanan eğitim ise verimsiz olur.

ATATÜRK, harp sanatının istediği yeteneğe sahip nadir komutanlardan biridir. Prof. Dr. Gotthard Jaescke, O'nun için "Doğuştan Asker" deyimini kullanır.³ O, gerçekten doğuştan askerdi. Çocuk yaşında askerlik mesleğine ilgi duydu. Bu, çoğu kişinin çocukluğunda askerliğe duyduğu hevesin çok üstünde bir ilgi, vaz geçirilmez bir tutkuydu. Annesinin karşı koymasına rağmen gizlice askeri okula girdi. Bütün mektep hayatı başarılı geçti. 1905'te kurmay yüzbaşı oldu. Askerlik mesleğinin, harp sanatının istediği üstün niteliklere sahip olarak hayata atıldı. Genç kurmay olarak aldığı görevler O'nun askeri okullarda kazandığı bilgileri geliştirdi, yeteneklerini güçlendirdi.

Birinci Dünya Harbi'nin ilk günlerinde 19 ncu Tümen Komutanlığına atandığında O artık harp sanatındaki üstün yeteneğini bütün dünyaya gösterebilecek bir düzeye ulaşmış olgun bir komutandı.

Nitekim, ÇANAKKALE'de gerçek bir harp sanatkârı olduğunu ispat etti.

25 Nisan 1915: Çanakkale Boğazı'ndaki kıyı tahkimatını deniz kuvvetleriyle düşürerek Boğaz'ı geçmeyi başaramayan düşman, karadan yapacağı taarruzla Boğaz'ı açmak amacıyla Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarır. ATATÜRK'ün komuta ettiği 19 ncu Tümen, ordu ihtiyatındadır. Ordu Komutanı, düşmanın asıl kuvvetleriyle SAROS KÖRFEZİ'ne çıkacağı yargısına varmıştır. SEDDÜLBAHİR ve ARIBURNU'na yapılan çıkarmaların aldatma amacıyla yapılmış olabileceğini sanmaktadır. Buna karşın ATATÜRK, ARIBURNU'na yapılan çıkarmayı asıl çıkarma olarak değerlendirir ve orada bulunan küçük birliklerin karaya çıkan düşmanı durdurmaya yetmeyeceğini düşünerek Ordu Komutanından müsaade almadan, kendi inisiyatifiyle bir alayını (57 nci Alay) çıkarma yerine sevk eder ve kendisi de birliğinin başında çıkarma yerine gider.

CONKBAYIRI'na varıldığında kıyının gözetlenmesi ve korunması göreviyle 261 rakımlı tepede bulunan erlerin Conkbayırı'na doğru kaçmakta olduklarını görür. Derhal önlerine çıkarak:

"— Niçin kaçıyorsunuz?" der.

"— Efendim düşman!" derler.

³ *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, Atatürk Özel Sayısı, No. 50, 1982, s. 93.

“— Nerde ?”

“— İşte!” diye 261 rakımlı tepeyi gösterirler.

Bunun üzerine ATATÜRK:

“Düşmandan kaçılmaz!” der.

Erlere:

“— Cephanemiz kalmadı” diye cevap verirler.

ATATÜRK:

“— Cephanemiz yoksa süngünüz var” diyerek süngü taktırır ve erleri yere yatırır. Bunu gören düşman da yatar. Böylece zaman kazanılmış olur. 57’nci Alay yetişir, taarruz eder, 261 rakımlı tepeyi ele geçirir ve daha çıkarmanın ilk günü düşmanın ileri harekâtını kıyıdaiki tepelerde durdurur.

ATATÜRK, burada kaçan askerlerle yaptığı konuşmadan söz ederken: “O zaman artık bilmiyorum, bir muhakeme-i mantıkiye midir, yoksa sevki tabii ile midir” diyor. Kanımızca bu ne mantıki bir durum tartışması sonucu, ne de normal bir içgüdü ile yapılmış bir harekettir. Bir sanat eseridir. ATATÜRK’ün harp sanatındaki yüksek yeteneğini gösteren bir olaydır. İngilizler, resmi harp tarihlerinde bu olayın “muharebenin kaderini değiştirdiğini” yazmaktan ve ATATÜRK’ü muharebelerin, hatta harbin kaderini değiştiren komutan” olarak övmekten kendilerini alakoyamamışlardır.

Aynı gün ATATÜRK birliklerine verdiği taarruz emrinin sonunda:

“— Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olabilir.” demiştir ki, bu da ATATÜRK’ün harp sanatındaki üstün gücünü gösterir.

Arıburnu bölgesinde muharebeler devam ederek 6/7 Ağustos gecesi iki İngiliz tümeni ANAFARTALAR Bölgesine çıktı. 5 nci Ordu Komutanı, ANAFARTALAR Grup Komutanına 8 Ağustos günü taarruz ederek, karaya çıkan düşmanı denize dökmesini emretti. Fakat Grup Komutanı, birliklerinin çıkarma yerinden uzakta olduklarını ileri sürerek taarruzun bir gün ertelenmesini önerdi. Bunun üzerine Ordu Komutanı, askeri niteliklerini çok takdir ettiği ATATÜRK’ü ANAFARTALAR GRUP KOMUTANLIĞI’na atadı. ATATÜRK, 9 Ağustos günü saat 4.10’da görevi tes-

lim aldı ve aynı gün yaptığı taarruzla düşmanı kıyıya attı. Güney kanadında beliren tehlike üzerine taarruzu kıyıya en yakın tepelerde durdurarak CONKBAYIRI'na gitti. Buradaki 8 nci Tümeni taarruza geçirerek tehlikeyi giderdi.

ATATÜRK, 8 nci Tümeni taarruz ettirdiği 10 Ağustos sabahı alaca karanlıkta taarruz saflarının ilerisine geçmiş, düşmana askerlerden daha çok yaklaşmış ve oradan kırbaçıyla işaret vererek taarruzu başlatmıştır.

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ'nin kaderini ilk defa ARIBURNU'nda değiştiren ATATÜRK, —yine İngilizlerin deyimiyle— ikinci defa da ANAFARTALAR'da değiştirmiştir.

Yıl 1917; Birinci Dünya Harbi üçüncü yılını tamamlamak üzere, İngilizler, Irak'ta hedeflerine ulaşmışlar; Bağdat'ı almışlar. Biz Alman Başkomutanlığı'nın telkinlerine uyarak 6 ncı ve 7 nci Ordulardan oluşacak bir YILDIRIM ORDULAR GRUBU kurmayı ve bir Alman generalinin emrine verilecek bu kuvvetlerle Irak'taki İngiliz kuvvetlerine taarruzu, Bağdat'ı geri almayı planlamaktayız. Halbuki, bu sırada İngilizler Filistin'de taarruza hazırlanmaktadırlar. İngilizlerin bu taarruzu geliştirdiği takdirde —ki Filistin Cephesinde bırakılan Türk birlikleri bu taarruzu durduracak güçte değillerdir— Yıldırım Ordular Grubunun yan ve gerisini tehdit edecek, belki de bu Grubun imhasına neden olacaktır.

Bu tehlikeyi gören ATATÜRK, Başkomutan ENVER Paşa'yı uyarır; ama Başkomutanlık, bu sefer de yeni kurulan bu kuvvetlerle FİLİSTİN'de taarruza karar verir. Bunun üzerine ATATÜRK, Başkomutanlığa uzun bir rapor sunarak elde kalan bir avuç Türk askerinin, Alman emellerine kurban edilmemesini, taarruzdan vaz geçilmesini, bir Türk Komutanının emir komutasında adım adım savunarak Güney Anadolu'ya çekilmesini önerir. O, artık harbin Almanya aleyhine sonuçlanacağını görmüştür. Amacı, harbin sonunda Anadolu'yu savunacak yeterli bir askeri gücü elde bulundurmaktadır.

Nitekim, olaylar onu haklı çıkartır. O da son anda toplayabildiği zayıf kuvvetleri ADANA civarına çeker.

Mütarekenin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihinde Türkün askeri gücü hemen, hemen tamamen çökertilmiş durumdadır. Ama Türk milleti bağımsız yaşama âzim ve iradesini yitirmiş değildir. Milletın sinesinde canlılığını koruyan bu gücün ilk farkına varan ve bu güce dayanılarak çok şeyler yapabileceğini düşünen ATATÜRK, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıka-

rak düşüncelerini uygulamıştır. Türk İstiklâl Harbi, O'nun harp sanatındaki üstün yeteneğini belgeleyen parlak örneklerle doludur. Burada ancak birkaçına değinebileceğiz.

Birinci ve İkinci İNÖNÜ muharebelerinde düşman taarruzu püskürtülmüş ve ileri harekâtı durdurulmuş ise de yeterli askeri güce henüz sahip olmadığımızdan ve iç ayaklanmaları bastırmak zorunda kaldığımızdan yararlanma, bir karşı taarruz yapma olanağı yoktu. Daha sonra cereyan eden Aslıhanlar, Dumlupınar, Kütahya-Eskişehir muharebelerinde de kesin sonuç alınmamıştır.

Türk kuvvetlerinin henüz Yunan Ordusunu mağlup edecek güce sahip olmadığını bilen ATATÜRK, Orduyu SAKARYA doğusuna çekerek zaman kazanmak, Yunan Ordusunu ikmâl üslerinden uzaklaştırarak zayıflatmak istedi. Bu kararı Ankara'da büyük heyecan yarattı; eleştirilere neden oldu. Fakat O, yine harp sanatındaki üstünlüğünü gösterdi ve "Askerliğin icabatını bilâ terdüt tatbik edelim, diğer neviden olan mahzurlara mukavemet ederiz" dedi.

Türk Ordusu, Sakarya doğusundaki mevzilerine çekildi. Yunanlılar 23 Ağustos 1921'de bu mevzilere taarruz ettiler. 22 gün devam eden çok kanlı bir savaş verildi. Türk savunma mevzii güney kanadından kuşatılan ve kuzeye atılma tehlikesiyle karşılaştı. Top sesleri Ankara'dan duyuldu. Büyük Millet Meclisi'nin Kayseri'ye taşınmasını önerenler çıktı. Ama ATATÜRK, cesaret, sebat ve âzmini yitirmedi. "Hatt-ı müdafaa yoktur. Sath-ı müdafaa vardır. O sath tüm yurttur. Yurdun her karış toprağı yurttaşın kanı ile ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz. O nedenle küçük, büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir; ama küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana karşı cephe kurup savaşı sürdürür. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler, ona bağlı kalmaz. Bulduğu mevzide sonuna kadar dayanmak ve direnmekle yükümlüdür." dedi. Bu sözleriyle İkinci Dünya Harbi'nde uygulanan derinlikte savunma doktrinini formüle etmiş oldu.

22 gün devam eden bu kanlı meydan muharebesi Türk Ordusu'nun zaferiyle sonuçlandı ve düşman Eskişehir-Afyon hattına çekilmek zorunda kaldı. Kadir bilir Türk milletinin temsilcilerinden oluşan TBMM ATATÜRK'e Gazilik ünvanı ve Mareşallik rütbesi verdi.

Sakarya zaferinden sonra bazı kimseler pek coştı; hemen Yunan Ordusu'nun peşine takılıp, önleyici bir takiple yok edilmesini istediler; ama

ATATÜRK, zafer sarhoşluğuna kapılacak komutanlardan değildi. Bütün eleştirilere göğüs gererek BÜYÜK TAARRUZ için tam bir yıl bekledi.

Büyük Taarruzun bizzat ATATÜRK tarafından yapılan planı tam bir sanat eseridir. Elde mevcut 6 Kolordudan 4'ü, yani kuvvetin 2/3'si AFYON-ÇAY hattının güneyinde toplanmış ve burada DURLUPINAR doğusu (Balmahmut) Genel istikametinde taarruz planlanmıştır. Bu plan çok eleştirilmiş, düşmanın AFYON kuzeyinden yapacağı karşı taarruzla kuvvetlerimizi Sultan dağları üzerine atabileceği, bu takdirde ters cepheli muharebeye zorlanacağımız, Orta Anadolu yolunun düşmana açılacağı savunulmuştu. ATATÜRK, bütün eleştirileri cevaplamış, eleştirenleri ikna etmiş, planını uygulamış ve muzaffer olmuştur.

Bütün bu örnekler, ATATÜRK'ün harp sanatında deha derecesine varan üstün yeteneği ve becerisini göstermektedir. Zaten kendisi de Salih BOZOK'a yazdığı 25/26 Nisan 1912 tarihli mektupta:

“Bilirsin, ben, askerliğin her şeyden fazla sanatkârlığını severim. ...” demiştir.